

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND SCRISUL ISTORIC AL LUI IOAN BIANU¹

Ioan Bianu (1856-1935) se înscrie în galeria oamenilor de cultură români, cu preocupări multiple, care s-au străduit și au reușit într-o bună măsură să creeze în România sfârșitului de secol XIX și început de secol XX climatul cultural, pentru a cărui imperioasă existență au luptat o serie de personalități istorice.

I. Bianu a desfășurat, timp de peste o jumătate de veac, o laborioasă activitate, ocupându-se de diferite domenii: istorie, filologie, folclor, bibliografie. În toate aceste laturi ale culturii a dat dovadă de un puternic suflu creator și național, de un adevărat spirit critic.

Opera sa, în care istoria se îngemănează cu filologia, în anumite direcții de cercetare, stă mărturie vie, oriunde și oricând, în această privință. Iată ce declara I. Bianu în legătură cu aceasta: "Istoria și limba sunt factori esențiali ai unui popor. Într-una el își vede pe strămoșii săi din generație în generație lucrând, luptând și suferind; iar cealaltă este mijlocul prin care în fiecare minut gândurile și simțirile noastre le comunicăm celor aproape de noi. Istoria și limba sunt cele mai intime și mai tari legături care unesc pe oameni într-o națiune"².

Dintre scrierile cu caracter istoric ale lui I. Bianu amintim: *Viața și activitatea lui Samuil Micu*, București, 1876, *Bibliografia Românească veche*, în colaborare cu N. Hodoș și D. Simionescu, tom I-IV, București, 1903-1944, *Episcopia Strehaiei - notă istorică*, București, 1904, *Documente românești reproduse după originale sau fotografii*, tom I, București, 1907, *Catalogul manuscriptelor românești*, tom I-II, București, 1907-1913 și tom III, Craiova, 1931, *Statistica ardelenilor de acum un secol și mai bine cu învățături pentru cei de acum*, București, 1924³, notele sale politice care acoperă anii 1906 - iulie 1914⁴ și altele.

În această perioadă se poate vorbi de un aport al lui I. Bianu la avântul istoriografic al epocii, scrierile sale pledând convingător. Vorbind de un aport istoriografic al lui I. Bianu, nu putem să nu admitem o contribuție efectivă și de durată în acest domeniu. Faptul că a oferit istoriografiei românești instrumente de lucru, valabile și acum, este extrem de important, iar modul cum a realizat aceste instrumente, în munca sa, rămâne chiar și până astăzi un exemplu viu și provocator pentru orice generație de istorici.

Dintre lucrările enunțate mai sus ne vom referi în continuare la *Viața și activitatea lui Samuil Micu*, apărută la București în 1876. Este prima lucrare din istoriografia noastră referitoare la corifeul Școlii Ardelene - Samuil Micu, care a deschis drumul cercetării vieții și activității lui S. Micu.

I. Bianu reușește să contureze și să redea, în cuvinte simple și pline de admirație, imaginea predecesorului său, în plan spiritual și cultural. Despre S. Micu a scris în ultimele decenii Pompiliu Teodor, *Samuil Micu - istoricul*⁵, Serafim Duicu, *Pe urmele lui Samuil Micu Clain*⁶. Astfel că putem vorbi de trei momente în definirea operei și omului S. Micu: momentul Ioan Bianu, momentul Pompiliu Teodor și momentul Serafim Duicu, deși acesta din urmă s-a orientat pentru o lucrare cu tentă de vulgarizare, în sensul științific al cuvântului.

Deși s-au scris articole și studii diverse despre omul și opera lui S. Micu, momentul I. Bianu rămâne definitiv în tratarea problemei. De altfel P. Teodor afirmă că I. Bianu este primul monograf al vieții și operei lui S. Micu și prin întreaga sa formație intelectuală trebuie să realizeze ceea ce împlinise

¹ Aduc și pe această cale mulțumiri d-lui conf.univ.dr. Iacob Mârza pentru amabilitatea și sprijinul acordat la redactarea comunicării de față.

² I. Bianu, *Momente culturale*, cu o introducere de Ilarie Chendi, București, 1942.

³ I. Lupu, *Bibliografia operelor d-lui Ioan Bianu*, în vol. *Omagiul lui Ioan Bianu. Din partea colegilor și foștilor săi elevi*, București, 1927.

⁴ Mircea Iosa, *Notele politice ale lui I. Bianu și însemnățile lor*, în *Studii. Revista de istorie*, XXV, 1972, nr. 1, p.114-124.

⁵ P. Teodor, *Samuil Micu - istoricul*, teză de doctorat, Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj, 1969.

⁶ Serafim Duicu, *Pe urmele lui Samuil Micu Clain*, București, Ed. Sport-Turism, 1986.

Al. P. Ilarian pentru Gh. Șincai⁷.

Lucrarea lui I. Bianu cuprinde o introducere, două părți care sunt divizate în câte 13 respectiv 5 capitole și o încheiere. În introducere I. Bianu oferă unele aprecieri la adresa lui S. Micu, care împreună cu Gh. Șincai și P. Maior au făcut să răsară din nou soarele libertății și dreptății pentru românii din Transilvania veacului luminilor. Și I. Bianu afirmă: "devotându-se binelui națiunii și limbii sale mult iubite, a lucrat toată viața pentru ele: a scris istoria națiunii și gramatica limbii noastre, pe care cutez a afirma el cel dintâi le-a renăscut, scriind prima istorie despre originea noastră și prima gramatică a limbii noastre"⁸, fapt care apare evidențiat și în *Fragmentarium iluminist*, al lui D. Ghișe și P. Teodor⁹.

I. Bianu ne mărturisește că nu dorește a lăuda un om ca S. Micu, aceasta făcând-o cititorul, având în vedere epoca și împrejurările în care a trăit¹⁰. De fapt S. Micu nu poate fi extras din ambianța timpului său, din contextul istoriografic și din cadrele ideologice și mentale ale vremii sale¹¹.

Referitor la origine lui S. Micu, se afirmă ideea descendenței sale din neamul "Movileștilor", din Moldova, care au trecut în Transilvania¹². Dar această informație, deși este greșită, e justificată, dacă se are în vedere contextul social-politic din secolul XVIII, când poporul român din Transilvania încerca să obțină un loc în viața politică a provinciei. Această idee a unei descendențe ilustre a fost pusă, cu insistență, în practică chiar de S. Micu însuși¹³, iar I. Bianu va lua cunoștință de ea ca atare, în ambianța politică existentă în secolul XIX.

În prima parte a lucrării este prezentată viața lui S. Micu, pe care I. Bianu o evocă destul de exact, dacă avem în vedere mijloacele și metodele de cercetare de care dispunea la acel moment. Bunăoară S. Micu s-a născut în 1745, la Sad, în scaunul săsesc al Sibiului. Este nepotul lui Inochentie Micu, învață la școlile din Blaj, în așezământul lui P. Pavel Aron. Aici învață limba și literatura latină și citește în biblioteci opere istorice vechi. În 1776 a fost trimis la Colegiul Pazmanian din Viena, alături de Ștefan Pop, unde urmează filosofia și teologia, obținând rezultate foarte bune la studiu. Tot acum învață fizica și aritmetica. În 1772 se întoarce la Blaj, unde va fi numit profesor de matematică și etică, iar mai apoi de filosofie și teologie. În 1777 pleacă la Viena, unde va lucra, între anii 1777-1783, în cadrul Colegiului "Sf. Barbara" și va tipări primele sale lucrări cu litere latine. În 1783 se întoarce la Blaj unde va intra în conflict cu episcopul I. Bob și va rămâne fără slujbă. În această perioadă participă la redactarea *Supplex-ului*. În 1804 este numit cenzor al cărților românești la tipografia universității din Buda. Se stinge din viață la vârsta de 61 de ani, la 13 mai 1806¹⁴.

În această primă parte, I. Bianu acordă o importanță deosebită contradicțiilor dintre S. Micu și episcopul I. Bob. După cum se știe, S. Micu în 1784 dorește să părăsească ordinul călugăresc¹⁵ și, în 1785, cere să fie numit paroh al Sibiului¹⁶, însă este refuzat de episcop în ambele cazuri. S. Micu, iar mai apoi Gh. Șincai și P. Maior nu se înțelegeau cu I. Bob, pentru că, ne spune I. Bianu, pe când acesta încerca introducerea în biserică a unor lucruri noi, latine, cei trei apărau cu devotament datina bisericii orientale¹⁷. Pusă pe seama a o serie de scrieri ale lui S. Micu și nu numai, contradicția dintre cei doi cărturari nu apare întâmplător, fiind pusă în legătură cu climatul social-politic existent în epocă. Dacă I. Bianu încearcă să înfățișeze cititorului acest aspect al vieții lui S. Micu, este cu atât mai important cu cât el aduce unele

⁷ P. Teodor, *op.cit.*, p.11.

⁸ I. Bianu, *Viața și activitatea lui Samuel Micu*, București, 1976, p.3.

⁹ Dumitru Ghișe, P. Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, Ed. Dacia, 1972, p.46.

¹⁰ I. Bianu, *op.cit.*, p.4.

¹¹ P. Teodor, *Interferențe iluministe europene*, Cluj, Ed. Dacia, 1984, p.138. (Mai departe, abreviat *Interferențe*).

¹² I. Bianu, *op.cit.*, p.5.

¹³ D. Ghișe, P. Teodor, *op. cit.*, p.25.

¹⁴ I. Bianu, *op.cit.*, p.5-22.

¹⁵ *Ibidem*, p.9.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p.11.

lămuriri în privința atitudinii lui I. Bob față de S. Micu.

I. Bob va prezenta o acuzație directă asupra lui S. Micu "guberniului" în care îl va incrimina pentru atitudinea și faptele sale. Însă, după cum se știe, planul lui I. Bob a eșuat și S. Micu și-a văzut mai departe de preocupările sale religioase și istorice, I. Bianu punctând și acest aspect, într-o manieră, însoțită de cuvintele lui I. Bob și S. Micu.

Se surprinde în lucrare legătura care a existat, la un moment dat, între S. Micu și J. Ch. Engel, fiind știut faptul că S. Micu a corespondat cu diverși istorici contemporani, împrumutându-le chiar unele documente¹⁸. De altfel, trebuie avut în vedere aici și faptul că lucrarea lui S. Micu, *Brevis Historica Notitia ...*, 1778, este anterioară apariției lucrărilor lui Sulzer și Eder, care contestau autohtonismul elementului românesc pe teritoriul Daciei¹⁹.

Partea a doua a lucrării se ocupă de opera lui S. Micu. Întreaga activitate a lui S. Micu în câmpul istoriei, filologiei, religiei este demnă de luat în considerare, cu toate opreliștile pe care le-a avut de înfruntat. S. Micu, împreună cu Gh. Șincai și P. Maior, trebuia "să scoată la lumină o națiune, care gemea și orbecăia în întuneric" timp de șaptesprezece secole²⁰. Referitor la munca uriașă pe care a depus-o S. Micu, I. Bianu afirmă: "își împlini misiunea cu sanctitate lucrând pentru limba și națiunea sa"²¹.

În domeniul scrierilor religioase se simte influența exercitată de religia greco-catolică. Și I. Bianu surprinde un aspect interesant pe care l-a intuit S. Micu: până când națiunea română va fi împărțită în două religii, ea va fi în toate acțiunile ei despărțită²².

Capitolul referitor la scrisul istoric al lui S. Micu se deschide sugestiv: "deșteptându-se supușii, care au suferit multe secole, nu vor mai suferi, ci vor protesta contra nedreptății cerându-și și pentru sine cuvenitele drepturi de om și cetățean". I. Bianu, în prezentarea acestui capitol, cunoaște faptul că românii din epocă aveau să se deștepte pentru drepturile lor sacre. Lucrările istorice ale lui S. Micu s-au născut din solul fertil al năzuințelor românești din Transilvania, nu însă așa, cum s-a spus, ca o operă determinată de rațiuni exterioare²³.

I. Bianu vorbește, în acest context, de Engel, Eder, Sulzer, care contestau originea și drepturile românilor asupra Transilvaniei. Și aceste neadevăruri români le puteau contracara cu cartea de istorie în mână, făcând eterna a istoriei putând lumina adevărul istoric²⁴. S. Micu va lucra neobosit la scrierea istoriei românilor, căci "urât lucru, cu adevărat este românului să nu-și știe istoria neamului său"²⁵.

Se afirmă, în lucrare, că S. Micu a ridicat flacăra luminoasă a istoriei care îi poate învăța pe români, să le spună cine sunt, care este nobila lor origine și drepturile asupra pământului pe care îl locuiesc, o flacăra care îi poate convinge pe străini despre originea și drepturile acestui popor²⁶. Se cunoaște faptul că activitatea lui S. Micu a mers în două direcții fundamentale: o operă de informare a mediilor științifice străine asupra românilor și o serie de lucrări scrise în limba română, care se adresau poporului, cu intenția de a-l lumina, de a-i cultiva mândria națională²⁷.

I. Bianu acordă atenție și lucrării filologice a lui S. Micu, pe care îl numește: "cel dintâi care a luat condeiul spre a scrie gramatica limbii române"²⁸. Strădaniile lui S. Micu, în această gramatică, sunt orientate

¹⁸ *Ibidem*, p.19.

¹⁹ Pompiliu Teodor, *Interferențe*, p.139.

²⁰ I. Bianu, *op.cit.*, p.23.

²¹ *Ibidem*, p.24.

²² *Ibidem*, p.25.

²³ P. Teodor, *Interferențe*, p.138-139.

²⁴ I. Bianu, *op.cit.*, p.28.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ D. Ghișe, P. Teodor, *op.cit.*, p.52.

²⁸ I. Bianu, *op.cit.*, p.46.

spre dovedirea provenienței cuvintelor românești direct din latina clasică²⁹. Scriind însă etimologic, el nu a înțeles să schimbe și pronunțarea limbii române, ci să dovedească prin forma scrisă, originea latină a cuvintelor și structura gramaticală a limbii noastre³⁰.

Către sfârșitul lucrării, I. Bianu ne amintește, dacă mai era nevoie, de faptul că S. Micu a fost crescut în ideile românești ale Blajului de atunci, și a acționat ca atare. De altfel și I. Bianu a crescut și s-a format în contact cu aceste idei. Apare menționat și momentul *Supplex*-ului din 1791, cu care românii doreau a demonstra și a argumenta că ei sunt de origine romană, că sunt cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei, că au cele dintâi drepturi asupra acestui pământ, petiții la care S. Micu și-a adus nemijlocit contribuția prin opera sa scrisă.

S. Micu se dovedește a fi principalul făuritor al eșafodajului istoric care prin prisma operei sale istorice fundamentează programul politic românesc din 1791. O comparație atentă a principalelor acte politice românești din secolul XVIII cu lucrările istorice ale lui S. Micu, demonstrează că lui îi aparțin atât schema de tratare, cât și majoritatea formulării referitoare la problema istorică a românilor³¹.

Pentru alcătuirea acestei monografii, I. Bianu a consultat o serie de lucrări precum: *Archivu pentru filologie și istorie* al lui T. Cipariu; Al. P. Ilarian, *Viața lui Gheorghe Șincai*; T. Cipariu, *Acte și fragmente*; Gh. Șincai, *Hronica românilor și a mai multor neamuri*; P. Maior, *Istoria bisericii românilor și altele*.

Autorul a reușit prin lucrarea *Viața și activitatea lui Samuil Micu* să redea, pentru prima oară în istoriografia noastră, o imagine globală a corifeului Școlii Ardelene - Samuil Micu. Este o contribuție proprie a lui I. Bianu, care trebuie inclusă în cadrul general al epocii și raportată la posibilitățile de cercetare de atunci. Nu se poate afirma că a spus totul despre S. Micu în lucrarea sa. Însă, pentru timpul când a scris-o este destul de importantă, I. Bianu reușind să surprindă aspecte relevante din viața și opera lui S. Micu. Acesta a contribuit mai apoi la realizarea unei cercetări mai adânci privind opera și omul S. Micu, dacă ar fi să ne gândim la rezultatele demersului istoriografic semnat de profesorul Pompiliu Teodor.

Preocupările istorice ale lui I. Bianu, de la stilul monografic, adoptat în *Viața și activitatea lui Samuil Micu*, la cel al editării de documente și manuscrise, de la aspecte privind situația românilor din Transilvania la climatul politic, specific începutului de secol XX în România, pot trăda efortul istoriografic al lui I. Bianu în raport cu necesitățile istorice ale epocii și cu trimitere la sursul istoric din epocă.

Valoarea scrisului istoric a lui I. Bianu nu se rezumă doar la prezentarea unui conținut de idei propriu, ci la interpretarea, respectiv nuanțarea acestor idei într-o manieră personală, creând în acest fel un univers istoriografic specific. Volumul *Viața și activitatea lui Samuil Micu*, la care ne-am referit în cadrul comunicării, este doar un exemplu din multe altele.

ADONIS MIHAI
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

EINIGE BEMERKUNGEN BETREFFEND DIE HISTORISCHEN WERKE VON IOAN BIANU

ZUSAMMENFASSUNG

Der Verfasser fasst die wichtigsten Werke von Ioan Bianu (1856-1935) zusammen und nacher analysiert er, als Folge älteren Nachforschungen, das Werk *Das Leben und Werk von Samuel Micu*, 1876 in Bukarest erschienen.

Durch die Art und Weise wie es geschrieben ist und durch den Inhalt scheint das Werk die erste einheitliche Nachforschung der nationalen Historiographie über Samuel Micu, ein wichtiger Vertreter der "Siebenbürgischen Schule", dem wir interessante Beiträge im Bereich der Geschichte, der Theologie, Philosophie und Philologie zu verdanken haben, zu sein.

Die Aktualität der Nachforschung Ioan Bianus wird auch von der heutigen rumänischen Historiographie über die Aufklärung bewiesen, wenn wir die Beiträge von Pompiliu Teodor, Dumitru Ghișe, u.a. im Betracht ziehen.

²⁹ D. Ghișe, P. Teodor, *op.cit.*, p. 52.

³⁰ *Ibidem*, p.53.

³¹ Ladislau Gyemant, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1790 și 1848*, București, 1986, p.75.